

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 2010-2011

27 JANVIER 2011

Proposition de loi sur l'exercice de la liberté d'aller et venir sur la voie publique

(Déposée par M. Francis Delpérée et consorts)

DÉVELOPPEMENTS

La présente proposition de loi reprend le texte d'une proposition qui a déjà été déposée au Sénat le 3 mars 2010 (doc. Sénat, n° 4-1689/1 - 2009/2010).

La liberté d'aller et venir est une composante essentielle de la liberté individuelle prévue à l'article 12 de la Constitution (1).

Cette liberté ne se quémante pas, elle ne doit pas faire l'objet d'une autorisation préalable.

Néanmoins, aucune liberté n'est absolue.

En effet, il importe de ne pas nuire aux droits et libertés d'autrui. Il incombe par conséquent à l'État, et au législateur en particulier, d'assurer la conciliation des libertés entre elles (2).

Il importe également de ne pas nuire à la société. Dans ce cas, il incombe au législateur d'assurer la préservation de certaines valeurs et de certains impératifs sociaux. La liberté d'aller et de venir en automobile se voit, par exemple, limitée par une série de règles de circulation qui s'imposent à tous pour des raisons de sécurité. De même, si chacun est libre d'aller et venir en étant vêtu selon ses préférences et sa

(1) Voy. aussi l'article 2 du Protocole additionnel n° 4 à la Convention européenne des droits de l'homme et l'article 12 du Pacte international relatif aux droits civils et politiques. J. Morange, *Droits de l'homme et libertés publiques*, Paris, PUF, 1995, p. 135, n° 75 sv.

(2) F. Delpérée, «Le choc des libertés», dans *Mélanges en l'honneur de Slobodan Milacic. Démocratie et liberté: tension, dialogue, confrontation*, Bruxelles, Bruylant, 2007, p. 55-67.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 2010-2011

27 JANUARI 2011

Wetsvoorstel betreffende de uitoefening van de vrijheid van gaan en staan op de openbare weg

(Ingediend door de heer Francis Delpérée c.s.)

TOELICHTING

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van een voorstel dat reeds op 3 maart 2010 in de Senaat werd ingediend (stuk Senaat, nr. 4-1689/1 - 2009/2010).

De vrijheid van gaan en staan is een wezenlijk bestanddeel van de individuele vrijheid zoals bedoeld in artikel 12 van de Grondwet (1).

Om die vrijheid moet niet worden gebedeld, net zomin als er een voorafgaande toestemming moet worden verleend.

Geen enkele vrijheid is echter absoluut.

Er mag immers geen afbreuk worden gedaan aan andermans rechten en vrijheden. De Staat en meer in het bijzonder de wetgever moet er dus voor zorgen dat die rechten onderling tot elkaar worden gebracht (2).

Even belangrijk is dat ook de samenleving niet wordt geschaad. Daarom moet de wetgever bepaalde waarden en maatschappelijke vereisten beschermen. Zo wordt de vrijheid van komen en gaan met de wagen bijvoorbeeld beperkt door een aantal verkeersregels die ter wille van de veiligheid voor iedereen gelden. Zo ook heeft iedereen de vrijheid te gaan en te staan, gekleed volgens zijn voorkeuren en naar goed-

(1) Zie ook artikel 2 van het Vierde Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. J. Morange, *Droits de l'homme et libertés publiques*, Parijs, PUF, 1995, blz. 135, nr. 75 e.v.

(2) F. Delpérée, «Le choc des libertés», in *Mélanges en l'honneur de Slobodan Milacic. Démocratie et liberté: tension, dialogue, confrontation*, Brussel, Bruylant, 2007, blz. 55-67.

volonté, l'ordre public et les bonnes mœurs empêchent pourtant de se promener entièrement dévêtu.

Pour qu'il y ait « société », il faut qu'un lien social unisse tous les individus. Pour tisser ce lien et, plus encore, pour le renforcer, il convient que les individus puissent d'abord interagir entre eux. C'est la sociabilité des individus qui rend possible la relation sociale. Dans la mesure où l'État se donne pour mission d'assurer la cohésion sociale, de promouvoir et d'améliorer le « vivre ensemble », il doit veiller à rendre effective la sociabilité des individus.

Il y a des conditions *sine qua non* à ce processus de socialisation.

L'interaction entre les personnes nécessite leur reconnaissance et leur identification mutuelles. Une personne qui cache son visage à autrui s'isole des autres individus et de la société tout entière.

Le visage est en effet l'instrument premier de la socialisation. Il est synonyme de personnalité.

À cet égard, la liberté de se couvrir la tête au point de masquer complètement son visage se heurte au principe du « vivre ensemble ». Cette liberté doit par conséquent être limitée, même si elle est l'expression d'un choix personnel ou d'une conviction religieuse.

Les différentes formes de couverture vestimentaire intégrale que portent certaines femmes pour des raisons de confession, d'idéologie ou de tradition sont notamment visées par la présente proposition.

Le port de la burqa, par exemple, peut aussi être vu comme une sorte de négation de la personne, qui est ainsi exclue du champ social. Elle n'a plus aucun contact, ni physique, ni par le regard, ni souvent par la parole, avec les autres membres de la communauté. Elle n'a pour ainsi dire plus de réelle identité et se trouve privée de sa dignité et de sa singularité d'être humain. La claustration vestimentaire totale est une discrimination de fait à l'égard des femmes et constitue une atteinte flagrante à leur dignité.

Au surplus, le fait de masquer son visage peut, dans certains cas, porter atteinte à la sécurité publique. On pense, par exemple, à l'identification d'un parent qui vient chercher son enfant à la sortie de l'école.

Seul le législateur est habilité, dans une société démocratique, à apporter des restrictions à la liberté de mouvement et, en conséquence, d'ériger un comportement en infraction. La multiplicité d'interventions réglementaires ou locales ne saurait satisfaire à ce

dunken, maar is het niettemin omwille van de openbare orde en van de goede zeden niet toegestaan helemaal naakt rond te wandelen.

Een « samenleving » vereist het bestaan van een maatschappelijke band die alle individuen samenhoudt. Om die band tot stand te brengen en nog meer om hem te versterken, moet er eerst een interactie mogelijk zijn tussen de individuen. De maatschappelijke band wordt mogelijk gemaakt door de sociabiliteit van de individuen. Aangezien de Staat zich tot taak stelt te zorgen voor de maatschappelijke samenhang en het « samen leven » te bevorderen en te verbeteren, moet hij ervoor zorgen dat die sociabiliteit van de individuen daadwerkelijk tot stand komt.

Voor dat socialisatieproces gelden een aantal absolute voorwaarden.

De interactie tussen personen vereist dat ze elkaar kunnen erkennen en identificeren. Wie zijn gezicht verbergt voor de anderen, zondert zich af voor hen en voor de hele samenleving.

Het gezicht is immers het eerste instrument voor socialisatie. Het geeft aan het individu ook zijn persoonlijkheid.

In dat opzicht staat de vrijheid het hoofd zo te bedekken dat het hele gezicht verborgen is haaks op het principe van het « samen leven ». Die vrijheid moet dan ook worden beperkt, ook al is ze de uitdrukking van een persoonlijke keuze of van een godsdienstige overtuiging.

Dit wetsvoorstel heeft meer in het bijzonder betrekking op de verschillende manieren waarop sommige vrouwen uit geloofsovertuiging, ideologie of traditie hun hele lichaam met kleren bedekken.

Zo kan bijvoorbeeld ook het dragen van de boerka worden gezien als een vorm van verloochening van de persoon die aldus van de samenleving wordt uitgesloten. Die persoon heeft geen enkel contact met de andere leden van de samenleving, noch lichamelijk, noch via de ogen en vaak ook niet via spraak. Die persoon heeft als het ware geen echte identiteit meer en wordt haar waardigheid en eigenheid als mens ontnomen. Het volledige isolement door middel van kleren is een feitelijke discriminatie van de vrouwen en een flagrante aantasting van hun waardigheid.

Voorts kan de gezichtsbedekking in sommige gevallen de openbare veiligheid in het gedrang brengen. Men denke bijvoorbeeld aan de identificatie van een kind dat door een van zijn ouders aan de school wordt afgehaald.

In een democratische samenleving is alleen de wetgever ertoe gemachtigd beperkingen op te leggen aan de vrijheid van beweging en bijgevolg om van een gedraging een strafbaar feit te maken. De veelheid aan reglementen of aan lokale maatregelen kan niet met dat

principe. Au surplus, elle méconnaîtrait le principe constitutionnel de l'égalité devant la loi pour ceux qui, Belges et étrangers, résident en Belgique.

Modifier l'ordre juridique par le biais d'une loi spécifique plutôt que de modifier le Code pénal permet, dans le même texte, de présenter positivement un principe avant d'énoncer la contravention et la sanction.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Article 2

L'article 2 rappelle la liberté fondamentale d'aller et venir.

Article 3

L'article 3 énonce le principe de sociabilité.

Article 4

Certaines personnes sont amenées à évoluer dans l'espace public en dissimulant leur visage pour des raisons professionnelles ou de sécurité. C'est le cas du motocycliste qui porte un casque intégral, du pompier qui intervient lors d'un incendie, du soudeur qui travaille à la réparation d'une canalisation sous la voirie, etc.

En dehors de ces situations, les manquements au principe de sociabilité énoncé à l'article précédent doivent être assortis d'une sanction pénale.

Article 5

Il existe des moments de fête ou des manifestations durant lesquels les participants se déguisent et portent masques et maquillage sur le visage, comme lors de carnivals ou processions. Ce sont des exceptions qui confirment le principe du respect des règles de vie sociale, telles qu'elles s'appliquent *in concreto* dans la vie de la cité.

Francis DELPÉRÉE.
Vanessa MATZ.
Dimitri FOURNY.
André du BUS de WARNAFFE.

*
* *

principe in overeenstemming worden gebracht. Ze zou trouwens ook een aanfluiting zijn van het grondwettelijk beginsel dat allen, zowel Belgen als vreemdelingen, die in België verblijven gelijk zijn voor de wet.

De rechtsorde wijzigen aan de hand van een specifieke wet, veeleer dan via een wijziging van het Strafwetboek, maakt het mogelijk in dezelfde tekst op een positieve wijze een principe voor te stellen alvorens aan te geven wat het strafbaar feit en de daarmee gepaard gaande straf zijn.

TOELICHTING BIJ DE ARTIKELEN

Artikel 2

Artikel 2 herinnert eraan dat eenieder fundamenteel vrij is om te gaan en te staan waar hij/zij wil.

Artikel 3

Artikel 3 formuleert de sociabiliteit als beginsel.

Artikel 4

Sommige mensen moeten zich in de openbare ruimte bewegen terwijl zij hun gezicht om beroeps- of veiligheidsredenen verbergen. Dat is het geval met een motorrijder die een integraalhelm draagt, een brandweerman die bij een brand optreedt, een lasser die leidingen onder het wegdek herstelt, enz.

Buiten die situaties moet op overtredingen van het in het vorige artikel bepaalde sociabiliteitsbeginsel een strafrechtelijke sanctie staan.

Artikel 5

Er zijn feestelijke gelegenheden of manifestaties tijdens welke de deelnemers zich verkleeden alsook gezichtsmaskers en -grime dragen, zoals met carnaval of in stoeten. Dat zijn de uitzonderingen die het beginsel bevestigen dat de vigerende samenlevingsregels in acht moeten worden genomen zoals ze *in concreto* in het maatschappelijk leven gelden.

*
* *

PROPOSITION DE LOIArticle 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

Toute personne dispose de la liberté d'aller et venir sur la voie publique. Elle l'exerce dans les conditions établies par les lois et règlements ou en vertu de ceux-ci.

Art. 3

Toute personne qui se trouve ou se déplace sur la voie publique doit pouvoir être reconnue et identifiée.

Art. 4

Sauf disposition légale ou réglementaire contraire, toute personne qui couvre son visage et ne permet pas de la reconnaître et de l'identifier alors qu'elle se trouve ou se déplace sur la voie publique encourt une amende de vingt-cinq euros ou un emprisonnement d'un à sept jours.

Art. 5

Les ordonnances de police qui autorisent dans des circonstances particulières ou à une période déterminée le port d'un déguisement, restent d'application.

14 décembre 2010.

Francis DELPÉRÉE.
Vanessa MATZ.
Dimitri FOURNY.
André du BUS de WARNAFFE.

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

Eenieder is vrij op de openbare weg te gaan en te staan waar hij of zij wil. Hij of zij oefent die vrijheid uit hetzij onder de voorwaarden die zijn vastgelegd bij de wet- en regelgeving, hetzij op grond daarvan.

Art. 3

Eenieder die zich bevindt op, dan wel verplaatst over de openbare weg moet kunnen worden herkend of geïdentificeerd.

Art. 4

Onder voorbehoud van een andersluidende wet- of regelgevende bepaling, wordt eenieder die zijn gezicht bedekt en niet toestaat dat hij/zij wordt herkend of geïdentificeerd terwijl hij/zij zich langs de openbare weg verplaatst, gestraft met geldboete van vijftwintig euro of met gevangenisstraf van één tot zeven dagen.

Art. 5

De politieverordeningen die in bijzondere omstandigheden of tijdens een welbepaalde tijdspanne toestaan een vermomming te dragen, blijven van toepassing.

14 december 2010.